

УДК 372.881.1

Н. С. Моргунова

МОВНЕ ПОРТФОЛІО ЯК ІНСТРУМЕНТ САМООЦІНКИ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

© Моргунова Н. С., 2015
<http://orcid.org/0000-0003-3107-1103>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.34169>

У статті розглядаються поняття, структура та види інноваційної педагогічної технології, спрямованої на особистісно-орієнтоване навчання – технології мовного портфоліо. Проаналізовано можливості використання технології мовного портфоліо як ефективного інструменту самооцінки досягнень іноземних студентів у процесі навчання української мови. Автор зазначає, що використання технології мовного портфоліо у навчанні іноземних студентів української мови дозволяє конкретизувати цілі навчання, краще організовувати навчальний процес, сформувати індивідуальний навчальний план з опанування мови, усвідомити й спроектувати стратегії і прийоми власної освітньої діяльності, сприяє розвитку мовленнєвих здібностей та самооцінки іноземних студентів. Представлено досвід впровадження технології мовного портфоліо у процес навчання української мови іноземних студентів у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті. Підкреслюється позитивний вплив використання зазначеної технології на підвищення навчальної мотивації іноземних студентів, формування відповідальності за результати своєї навчальної праці, формування установок на співпрацю студентів і викладача в процесі набуття знань завдяки тому, що мовний портфель виступає як інструмент самооцінки і самопізнання.

Ключові слова: мовний портфель, Європейське мовне портфоліо, мовне портфоліо з української мови, самооцінка, українська мова як іноземна.

Моргунова Н. С. Языковое портфолио как инструмент самооценки достижений студентов в процессе обучения украинскому языку как иностранному

В статье рассматриваются понятие, структура и виды инновационной педагогической технологии, направленной на личностно-ориентированное обучение – технологии языкового портфолио. Проанализированы возможности использования технологии языкового портфолио как эффективного инструмента самооценки достижений иностранных студентов в процессе обучения украинскому языку. Автор отмечает, что использование технологии языкового портфолио в обучении иностранных студентов украинскому языку позволяет конкретизировать цели обучения, лучше организовать учебный

процесс, сформировать индивидуальный учебный план по овладению языком, осознать и спроектировать стратегии и приемы собственной образовательной деятельности, способствует развитию речевых способностей и самооценки иностранных студентов. Представлен опыт внедрения технологии языкового портфолио в процесс обучения украинскому языку иностранных студентов в Харьковском национальном автомобильно-дорожном университете. Подчеркивается положительное влияние использования данной технологии на повышение учебной мотивации иностранных студентов, формирование ответственности за результаты своей учебной работы, формирование установок на сотрудничество студентов и преподавателя в процессе приобретения знаний благодаря тому, что языковой портфель выступает как инструмент самооценки и самопознания.

Ключевые слова: *языковой портфель, Европейское языковое портфолио, языковой портфолио по украинскому языку, самооценка, украинский язык как иностранный.*

Morhunova N. S. Language portfolio as an effective tool of self-assessment of achievements of foreign students in the process of learning of Ukrainian language.

The concept, the structure and the types of innovative educational technology aimed at personal-oriented education – technology of language portfolio is regarded in the article. The possibilities of using of the technology of language portfolio as an effective tool of self-assessment of achievements of foreign students in the process of learning of Ukrainian language are analyzed in the article. The author notes that the use of technology of language portfolio in teaching of foreign students Ukrainian language allows to specify learning objectives, better organize educational process, form unique curriculum of mastering the language, understand and design the strategies and techniques of their own educational activities, promote the development of speech skills and self-esteem of foreign students. The experience in the development and the usage of the technology of language portfolio in the process of teaching of Ukrainian as a foreign language, created in Kharkiv National Automobile and Highway University is represented in the article. The positive impact of the usage of the noted technology for the increasing of learning motivation of foreign students, formation of the responsibility for the results of their academic work, as well as formation of the settings for the cooperation of students and teacher in the process of learning is highlighted, because the language portfolio serves as a tool for self-assessment and self-knowledge.

Key words: *language portfolio, European language portfolio, language portfolio on the Ukrainian language, self-esteem, Ukrainian as a foreign language.*

Постановка проблеми. У сучасному українському освітньому просторі особливої актуальності набуває значення володіння іноземними мовами.

Соціальне і культурне значення іноземної мови важко переоцінити, особливо у цей історичний період соціально-економічної та політичної розбудови нашої держави і визначення та стабілізації її місця й ролі на міжнародній арені. Все це зумовило переосмислення ролі іноземної мови як важливого і необхідного засобу міжкультурного спілкування. Як зазначав відомий німецький філософ Х. Гадамер, вивчення іноземної мови є «розширенням сфери всього того, що ми взагалі можемо вивчити» [1: 85]. Цей вислів набуває особливого значення відносно іноземних студентів, які навчаються в Україні і для яких українська мова є мовою навчання, засобом, за допомогою якого вони набувають професійної компетентності, опановують знаннями й уміннями, необхідними для того, щоб стати фахівцями у своїй галузі.

Сьогодні у практиці навчання іноземних мов здійснюється перехід до продуктивних освітніх технологій, орієнтованих на самостійну навчальну діяльність студента. Ефективне оволодіння будь-якою іноземною мовою як засобом, що забезпечує потреби соціально-культурної діяльності, передбачає, перш за все, вміння самостійно, крізь усе життя, працювати над вивченням мови й поповнювати свої знання та вміння, розвивати власну комунікативну й інформативну культуру.

Величезний потенціал для інтенсифікації процесу навчання української мови як іноземної, його індивідуалізації й орієнтації на реальну комунікацію має технологія мовного портфоліо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій дає можливість виділити основні підходи до проблеми впровадження технології мовного портфоліо у навчальний процес. На сучасному етапі увагу науковців приділено визначенню ролі, місця та дидактичних умов використання можливостей технології мовного портфоліо у навчанні іноземних мов. Так, у дослідженнях зарубіжних і вітчизняних вчених розроблено концепцію мовного портфоліо як інноваційної технології навчання (Ф. Дебслер, А. Дотсон, І. Крис, Н. Гальскова, Е. Полат, В. Козлов, А. Кондаков, М. Пінська, Т. Світенко, Л. Черепанова та ін.), висвітлено теоретичні засади створення учнівських портфоліо (Х. Баррет, Д. Світ, В. Загвоздкіна, І. Калмикова, Т. Новикова, М. Остренко та ін), проаналізовані деякі аспекти використання мовного портфоліо в процесі навчання іноземних мов учнів загальноосвітніх навчальних закладів (Ф. Гоуллер, Д. Литл, М. Мюллер, Н. Алмазова, О. Карп'юк, Л. Лабазіна,

З. Никитенко, І. Осадча, Ю. Пасов, Л. Ягеніч та ін. Але незважаючи на достатнє теоретичне висвітлення цього питання стосовно, наприклад, англомовного портфоліо, питання обґрунтування, розробки й використання мовного портфелю з української мови лише починає привертати увагу науковців (О. Проселкова, І. Джуган) [3;7].

Метою статті є розкриття поняття, структури та видів мовного портфоліо з української мови та представлення досвіду використання технології мовного портфоліо як ефективного інструменту самооцінки досягнень іноземних студентів у процесі навчання української мови.

Виклад основного матеріалу. Мовний портфель (портфоліо) як новий пілотний проект використовується зараз у багатьох країнах світу під час навчання іноземних мов. Мовне портфоліо – набір інструментів для документування й оцінювання мовних умінь студента. В основу мовного портфеля покладено «Європейський мовний портфель» (European Language Portfolio). Європейський мовний портфоліо було розроблено й апробовано Відділом мовної політики при Раді Європи в Страсбурзі в 1998-2000 роках. Він був запущений в пілотування по всій Європі під час проведення Європейського року мов (2001) як інструмент підтримки розвитку полікультурності і полімовності [5: 14]. В Україні Європейське мовне портфоліо було презентовано в 2003 році. Це документ, а точніше, пакет документів, у якому кожен, хто опановує мову, може зібрати й у систематизованому вигляді представити свої досягнення. До речі, в Раді Європи існує вже 37 національних варіантів мовного портфоліо. Тобто кожна країна має можливість підготувати власне мовне портфоліо, виходячи із національних та освітянських особливостей. Україна теж планує увійти до Європейського мовного простору із вітчизняною моделлю мовного портфоліо.

Український мовний портфель, на наш погляд, повинен включати загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою, які внесені до Європейського мовного портфоліо [5]. Його завданням є навчання учнів вміння вивчати мову за принципом автономії протягом усього життя, об'єктивно оцінювати свій рівень володіння мовними навичками та презентувати себе будь-якій особі або організації. Використання мовного портфелю відображає загальну тенденцію перенесення акценту у мовній освіті

з поняття «навчання мови» на поняття «оволодіння мовою і культурою», тобто безпосередньо на самостійну навчальну діяльність студента.

Американський педагог В. Спандел позиціонує портфоліо як «цілеспрямовану збірку робіт учнів, що демонструє учню чи іншим учасникам освітнього процесу його зусилля й досягнення в одній чи декількох галузях» [7].

Н. Гальскова визначає мовний портфель як «засіб вдосконалення учнями своїх знань і вмінь в оволодінні іноземною мовою, формування вміння самооцінки у процесі оволодіння мовою, перевірки засвоєння навчального матеріалу» [2: 6].

Н. Коряковцева трактує цей термін як «пакет робочих матеріалів, які представляють той або інший результат навчальної діяльності учня в оволодінні іноземною мовою, що дає можливість учню й викладачу самостійно або спільно проаналізувати та оцінити обсяг роботи і спектр досягнень учня в галузі вивчення мови і культури, динаміку оволодіння ним мовою в різних аспектах» [4: 104].

За визначенням І.Джуган, мовний портфель – це «пакет документів, який дозволяє учневі самостійно фіксувати й оцінювати свої досягнення та досвід в оволодінні іноземною мовою незалежно від методів і засобів навчання, що використовуються» [3].

У нашій статті під «мовним портфоліо з української мови як іноземної» ми розуміємо пакет документів, в якому іноземний студент збирає і у систематизованому вигляді представляє свої досягнення у вивченні української мови.

Як зазначає Т. Шахова, використання технології мовного портфоліо «дозволяє забезпечити особистісно-орієнтований характер навчання, спрямованість на створення особистісного освітнього продукту, формування навчальної компетенції і розвиток реальної самостійності учня у навчальній діяльності з оволодіння іноземною мовою та іншомовною культурою, умови для прояву креативності учня і його творчої самореалізації в мовному інформаційному та освітньому середовищі» [9: 168].

Як практична реалізація загальноєвропейських компетенцій, мовний портфель покликаний в умовах сучасної інтеграції європейських країн «впроваджувати в практику перспективну освітню ідеологію у сфері іноземної

мови, розвивати в учнів необхідні вміння оволодіння іноземною мовою, озброювати учня надійним і загальнодоступним інструментом для визначення своїх досягнень в оволодінні іноземною мовою, а також шляхів подальшого вдосконалення своїх знань і умінь, дати вчителю можливість оцінювати рівень досягнень кожного учня в оволодінні іноземною мовою і внести у разі потреби корективи у свою викладацьку діяльність, забезпечувати людині соціальну мобільність в рамках єдиної Європи» [2: 7].

У процесі оволодіння іноземною мовою мовне портфоліо виконує багато функцій. Мовний портфель дозволяє конкретизувати цілі навчання іноземної мови, краще організовувати навчальний процес, сформувати індивідуальний навчальний план з опанування мови, усвідомити і спроектувати стратегії і прийоми власної освітньої діяльності, сприяє розвитку мовленнєвих здібностей та самооцінки студента.

Метою розробки мовного портфоліо з української мови є, насамперед, стимулювання вивчення мови згідно до загально рекомендованого рівня упродовж усього життя людини, прагнення зробити процес вивчення мови більш прозорим і ясним, формування самоосвітньої компетентності студента, що дозволяє йому аналізувати й усвідомлювати власний шлях навчання, а також впливати на нього, розвивати пізнавальні організаційні навички іноземного студента. Виходячи з цього, можна зазначити, що мовне портфоліо з української мови як іноземної є особисто зорієнтованою формою роботи, автентичним видом оцінювання, який адресується студенту, розроблений для нього, спрямований на виявлення та розвиток творчих здібностей. Упровадження такої форми діяльності, як українське мовне портфоліо, означає вихід на новий рівень самосвідомості іноземного студента, де він обирає, оцінює, контролює процес навчання, роблячи його безперервним і сталим.

Таким чином, основною метою ведення портфоліо у процесі навчання іноземних студентів української мови ми вважаємо розвиток навичок рефлексії з приводу виконаної роботи студентів, тобто це формування його здатності до самостійної оцінки свого рівня володіння мовою у зіставленні з європейськими нормами. Використання мовного портфоліо надає студенту і викладачеві можливість за результатом навчальної діяльності, наданому у мовному портфелі, самостійно або спільно аналізувати й оцінювати об'єм

роботи і спектр досягнень у галузі вивчення мови і культури, динаміку оволодіння студентом мовою в різних аспектах.

Л.Черепанова, досліджуючи особливості впровадження технології мовного портфоліо, обґрунтувала ефективність використання наступних типів мовного портфоліо у навчанні мови:

- портфоліо зовнішніх досягнень, що відображає освітні успіхи учня в оволодінні іноземною мовою;
- проблемно-дослідницьке мовне портфоліо, яке є набором матеріалів, пов'язаних із підготовкою і написанням рефератів, доповідей, наукових робіт тощо;
- тематичне мовне портфоліо, що створюється в процесі вивчення великого розділу, теми. Головне в цьому портфоліо – самооцінка учня у вигляді розмірковування, аргументації, обґрунтування;
- рефлексивне портфоліо, що включає матеріали з оцінки й самооцінки досягнень цілей, особливостей ходу та якості результатів навчальної роботи учня [8: 28].

На думку багатьох дослідників, одним з найбільш ефективних типів мовного портфеля є рефлексивний, оскільки «саме рефлексивний мовний портфель учня являє собою інструмент його пізнавальної творчої діяльності, рефлексії його власної діяльності. Він розкриває динаміку особистісного розвитку і допомагає осмислити результативність навчально-пізнавальної діяльності» [8: 29]. Використання мовного портфоліо як засобу рефлексивного навчання зумовлено загальною тенденцією перенесення акценту в мовній освіті на самостійну навчальну діяльність учня. Мовний портфель як інструмент оцінки та самооцінки досягнень студента за допомогою опитувальників, контрольних листів самооцінки дозволяє здійснювати моніторинг розвитку і вдосконалення різних видів умінь, фіксувати рівень володіння мовою.

Серед основних характеристик мовного портфоліо як засобу самоконтролю, які виділяють відомі науковці [2; 4; 8; 9] – всебічність, спланованість і систематичність, інформативність, пристосованість стосовно певної мети, автентичність. Проектуючи перелічені характеристики на мовне портфоліо з української мови як іноземної можна стверджувати наступне. По-перше, потенціал мовного портфоліо у визначенні глибини і стану

здібностей іноземного студента може бути реалізований через збір даних та їх аналіз. По-друге, його застосуванню в навчальному процесі передують стадія планування, що включає постановку мети, визначення змісту (компонентів), складання розкладу збору даних і розробку оціночних критеріїв. По-третє, інформація, що заноситься в мовний портфель, повинна бути значимою для всіх зацікавлених осіб (студентів, викладачів, адміністрації навчальних закладів, роботодавців). По-четверте, мовний портфель створюється з урахуванням цілей і завдань навчання і потреб індивідуального самоконтролю. По-п'яте, мовний портфель надає інформацію, що отримується, з одного боку, за допомогою природного самомоніторингу в процесі вирішення реальних навчальних завдань, а з іншого – у вигляді продуктів креативної навчальної діяльності – проектних чи творчих робіт, відібраних самими студентами.

У практиці викладання української мови іноземним студентам у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті нами ефективно використовуються різні види мовного портфоліо залежно від його цільової спрямованості. Наприклад, портфоліо зовнішніх досягнень іноземного студента може містити зразки творчих чи наукових робіт, дипломи, грамоти чи інші офіційні підтвердження його успішності в оволодінні мовою (олімпіади, конкурси та ін.), самоаналіз розвитку досягнень, фіксація участі в проектній діяльності. У рефлексивному мовному портфоліо містяться результати виконання навчальних завдань і контрольних робіт, що фіксують ступінь сформованості певних умінь із різних видів іншомовного спілкування і здатність студента реалізовувати ці вміння під час виконання завдань різних типів. Функція цього типу мовного портфоліо – здійснювати зворотний зв'язок за результатом виконання певних навчальних завдань і на основі оцінки результату проводити необхідну корекцію самостійної навчальної діяльності щодо оволодіння мовою.

Студенти повинні зрозуміти, в чому полягають їхні потреби, цілі, слабкі і сильні сторони у вивченні української мови. Від них також вимагається відібрати свої найкращі роботи і пояснити, чому саме ці роботи були для них найбільш корисними. Наявність рефлексивного елемента в мовному портфелі робить процес його ведення особистісно вагомим. Рефлексія дозволяє іноземним студентам привнести своє осмислене уявлення про власне навчання у процес контролю та оцінки своїх досягнень. Це посилює у них відчуття

належності їм їх роботи і збільшує можливості встановлення діалогу між студентами та викладачами з приводу цілей навчального курсу і успішності. Мовний портфель, таким чином, є свого роду «дзеркалом» процесу вивчення мови. У ньому за допомогою рефлексивної самооцінки студентів відбиваються основні компоненти цього процесу, що сприяє створенню умов для розвитку їхньої навчальної компетенції та автономії.

Робота з мовним портфоліо обов'язково повинна носити систематичний характер: студенти повинні заповнювати і корегувати портфоліо протягом навчального року, поповнювати зразки своїх робіт і проєктів, фіксувати результати виконання контролів з метою аналізу позитивної чи негативної динаміки навчання. Викладач систематично проводить моніторинг мовних портфоліо студентів.

Висновки. Досвід впровадження технології мовного портфоліо у процес навчання української мови іноземних студентів у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті свідчить, що ведення мовного портфоліо дозволяє відобразити ступінь активності студента під час вивчення різних тем чи розділів, дослідити індивідуальний прогрес студента, що був досягнутий ним у процесі навчання, уникаючи при цьому прямого порівняння з досягненнями інших студентів, краще зрозуміти причини успіхів та невдач у навчанні на основі самозвітів студентів з вивченого матеріалу.

Таким чином, можна стверджувати, що застосування мовного портфоліо у практиці навчання української мови іноземних студентів допомагає сформувати вміння вчитися – ставити цілі, організовувати власну навчальну діяльність. Позитивним є підвищення навчальної мотивації іноземних студентів, формування відповідальності за результати своєї навчальної праці, формування установок на співпрацю студентів і викладача в процесі набуття знань завдяки тому, що мовний портфель виступає як інструмент самооцінки і самопізнання.

Література

1. Гадамер Х.-Г. Истина и метод / Ханс-Георг Гадамер. – М. : Прогресс, 1988. – 704 с.
2. Гальскова Н.Д. Языковой портфель как инструмент оценки и самооценки учащихся в области изучения иностранных языков / Н.Д. Гальскова // Иностранный язык в школе. – 2002. – № 5. – С. 6-11.

3. Джуган І.Д. Методичні рекомендації щодо роботи з Європейським Мовним Портфоліо / І.Л.Джуган // http://osvitapoltava.ucoz.ua/2012-2013/met_rek/metodichni_rekomendaciji_shhodo_roboti_z_evropejsk.pdf

4. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранные языки / Н. Ф. Коряковцева. – М. : АРКТИ, 2006. – 176 с.

5. Литл Д. Европейский Языковой Портфель: пособие для учителей и преподавателей пед. ф-тов / Д. Литл, Р. Перклова. – М. : МГЛУ, 2003. – 72 с.

6. Проселкова О.О. Мовне портфоліо як інноваційний компонент навчально-методичних комплексів з української мови для учнів основної школи / О.О.Проселкова // kramatorsk-movu.edukit.dn.ua/Files/downloads/Bucmyn.docx

7. Спандел В. «Языковой портфель» / В. Спандел. // <http://thisisme.ru/content/> —«yazykovoi-portfel».

8. Черепанова Л. В. Роль «Языкового портфеля» в формировании лингвистической компетенции школьников / Л.В.Черепанова // РЯШ. – 2004. – № 5. – С. 24-32.

9. Шахова Т.М. «Языковой портфель» как инновационная технология при обучении русскому языку / Т.М. Шахова // Учёные записки ЗабГУ. Серия: Профессиональное образование, теория и методика обучения.– 2011. – № 6. – С. 168-172.